

Videnshistorie: Forord

AF MARIA SIMONSEN & ANTON JANSSON

SLAGMARK #81
SIDER: 7-10

I temanummerets indledende artikel konstaterer vi, at videnshistorie i de senere år er trådt frem som et dynamisk tværvidenskabeligt felt, der forsøger at give nye perspektiver på historievidenskabens forskellige grene. I de skandinaviske lande er det indtil videre især historikere, om end inden for forskellige discipliner, som har givet sig i kast med empiriske undersøgelser af, hvordan viden cirkulerer i forskellige samfund til forskellige tider. Det står dog fortsat helt åbent, hvilken plads og status videnshistorie kan få i historieforskningen, og hvordan feltet kommer til at forholde sig til andre historiefaglige discipliner, herunder idéhistorie.

Videnshistorie er blevet kritiseret for at være en diffus størrelse og for ikke at bidrage med noget nyt i forhold til allerede veletablerede discipliner. Kritikken til trods bliver der etableret stadig flere videnshistoriske forskningsmiljøer i Skandinavien såvel som internationalt. Uanset, om man ser videnshistorie som et nyt forskningsområde, en udvidelse af det videnskabshistoriske felt, eller som en perspektivforskydning i forhold til kultur- og socialhistorie mener vi, at et fokus på viden, samt dens bevægelse og indvirkning på samfundet, åbner for nye perspektiver på historien og derigennem også for nye historiske undersøgelser.

Det gælder ikke mindst for idéhistorikere, for hvem videnshistorie er en vigtig udfordring i og med, at feltet til dels overlapper med den skandinaviske idéhistorie. Og netop dét er en vigtig anledning til, at vi har valgt at tage et skandinavisk afsæt i *Slagmarks* temanummer om videnshistorie. Med nummeret ønsker vi at fortsætte og udvide den skandinaviske diskussion om, hvad videnshistorie kan være og hvad

det kan bidrage med – især i en idéhistorisk sammenhæng. Den idéhistoriske stemme har vi savnet i den hidtidige debat. Sin tværdisciplinære styrk til trods, er det endnu inden for historieforskningen at videnshistorie er stærkest forankret.

Derfor har vi valgt at samle bidrag fra vores skandinaviske kolleger, idéhistorikere såvel som historikere, med henblik på at vise forskellige måder at skrive videnshistorie på og derigennem også synliggøre feltets tværvideenskabelige styrke. Temanummeret består af i alt syv artikler; en indledningsartikel og seks empiriske bidrag, der nærmer sig videnshistorie på forskellig vis. Videns form og materialitet er én tematik, som flere af bidragene tager op, men vi møder også andre indgange og begreber, f.eks. vidensaktører som autoriteter og begreberne videnslandskab og videnscirkulation.

Temanummeret indledes med oversigtsartiklen ”Kunskapshistoria, idéhistoria och annan historia”, hvor vi tegner konturerne af det videnshistoriske felt som det står i dag. Vores hensigt med artiklen er at give et mere indgående billede af videnshistorie end hvad kan rummes i forordet her. Modsat de tidligere introduktionsartikler om videnshistorie, der især har haft en historikers udgangspunkt, har vi rettet blikket mod de videnskabs- og idéhistoriske forskningstraditioner. Vi introducerer videnshistoriens opkomst især i Skandinavien, en del af den kritik som tilgangen er blevet mødt med, samt nogle af de – indtil nu – mest fremtrædende nøglebegreber. I artiklens sidste del har vi også søgt at give et overordnet indblik i de skandinaviske idéhistoriske traditioner, med henblik på at forstå overlapningerne mellem idé- og videnshistorie.

Som vi forklarer i oversigtsartiklen, er der flere årsager til, hvorfor vi har valgt at holde et skandinavisk fokus. To af de væsentligste er, at der i løbet af de seneste år er foregået en del videnshistorisk samarbejde imellem Sverige, Danmark og Norge, ligesom vi ser, at forholdet mellem videns- og idéhistorie er et særlig skandinavisk spørgsmål; institutionaliseringen af idéhistorie er, interne forskelle til trods, noget særligt i de tre skandinaviske lande.

Herefter følger de forskellige empiriske undersøgelser, som er kronologisk grupperet – i øvrigt en rækkefølge som helt utilsigtet betyder, at artiklerne også er grupperet efter land. Først to norske artikler som omhandler tidlig moderne tid, herefter to danske som bevæger sig omkring århundredskiftet 1900, og til sidst to svenske artikler; en om midten af 1900-tallet og en som strækker sig over en længere tidsperiode fra 1700-tallet og helt frem til i dag.

Vi begynder med at give ordet til vores norske kolleger Ellen Krefting og Anne Eriksen, som bidrager med artiklen ”Formens makt og materialitet”. Igennem en undersøgelse af to cases fra tidlig moderne tid – katekismen og skibsloggen – retter forfatterne blikket mod videns strukturelle, og ikke mindst materielle udtryk og praktiske, institutionelle betingelser. Derigennem viser Krefting og Eriksen ”formens betydning for innholdets autoritet som kunnskap” og argumenterer for, hvordan undersøgelsen af forskellige vidensformer, kan tilføje vigtige perspektiver til videnshistorien.

I Anne Helness artikel ”En skipbruddberetnings sirkulasjon gjennom tre tidlig-moderne kunnskapsprosjekter” flytter vi fokus fra materialitet til videnskontekst. Gennem tre forskellige kontekster – en venetiansk, en engelsk og en norsk – undersøger Helness Piero Querninis skibsbrud i Nordatlanten og redning på Røst i 1431. Sigende for Helness’ studie er, hvordan samme fortælling anvendes til at skabe forskellige videnskontekster. I den venetianske kontekst står skibsbrudsfortællingen ”emblematiske for venetianske reisende som de første til å utforske ulike deler av kloden”, samtidig med at det også bliver et eksempel på en heroisk bedrift à la Odysseus. Den engelske kontekst forsøger derimod at levere byggeklodser til Francis Bacons vidensprojekt, mens fokus i den norske fortælling bliver de norske dyder, som forfatteren, historikeren Gerhard Schøning (1722-1780) også havde søgt at dokumentere i sine andre udgivelser.

Med Lars Andersens artikel bevæger vi os i både sprog og tema videre til 1800-tallets Danmark. I artiklen ”Liglugten af den moderne Civilisation?” undersøger Andersen, hvordan moralstatistikken ændrede viden om og forståelser af fænomenet selvmord i Danmark i det 19. århundrede. Med moralstatistikken mente man sig i stand til at afsløre moralske og sociale fænomeners statistiske regularitet – herunder også selvmord. Det førte blandt andet til, at man i Danmark kunne påvise, at selvmordshyppigheden her, var blandt de højeste i Europa. Ny statistisk viden kan skabe nye forestillinger såvel som det kan styrke og indskrives i allerede eksisterende forestillinger om den sociale virkelighed.

I Louise Karlskov Skyggebjergs artikel ”Elektroteknikkens danske barndom” skifter vi statistik ud med læreplaner og hverdagspraksis på Polyteknisk Læreanstalt i 1900-tallets første årti. I en undersøgelse af ”viden som situeret hverdagspraksis”, undersøger Skyggeberg elektronikkens historie, nærmere bestemt begyndelsen af elektronikuddannelsen og de diskussioner som fandt sted i forbindelse med etab-

leringen. Med afsæt i begrebet *videnslandskab* – som introduceres som alternativ til videnskort – undersøger forfatteren hvilke behov for viden der var, hvordan den viden som var tilknyttet elektronikken cirkulerede, samt hvilke forestillinger om nutiden og fremtiden der lå til grund for den viden man valgte at følge.

Fra Danmark bevæger vi os videre til Sverige i temanummerets sidste to bidrag. Henrik Lundbergs artikel, ”Arne Næss och Ingemar Hedenius som dramatiska intellektuella” er den artikel som mest tydeligt tematiserer aktørskab. Dette gør Lundberg gennem det videnssociologiske begreb ”dramatiska intellektuella” som han anvender på to af 1900-tallets skandinaviske vidensautoriteter – de norske og svenske filosofiprofessorer Næss og Hedenius. Her mener Lundberg, at viden ikke kun får sin kraft gennem dets kognitive indhold, men også af, hvordan den gennem dramatiske iscenesættelser skaber betydningsbærende narrativer for befolkningen. Ud fra dette vil Lundberg videre bygge broer mellem videnssociologi og videnshistorie.

I temanummerets sidste artikel vender vi tilbage til temaet om viden og materialitet, hvor Johan Kärnfelt tager os til astronomiens verden med artiklen ”Vetenskapsakademiens Herschel-teleskop”, hvor han studerer instrumentets skiftende roller i den videnskabelige vidensdannelse fra sidst i 1700-tallet og frem til i dag. Med hjælp af hvad Kärnfelt kalder et ”föremålsbiografiskt angreppssätt”, viser han at selv om teleskopet var et fuldstændigt mislykket instrument for det svenske videnskabsakademis astronomiske forskning, fik det et spændende videre liv; gennem at være kulturarvsobjekt og musealgenstand har det bidraget til en bred videre dannelse.

Inden vi overlader artiklerne til jer læsere, vil vi gerne slutte med en tak. I arbejdet med temanummeret har vi haft mange givende diskussioner med fagfæller fra hele Skandinavien, der har bidraget med gode råd og nye perspektiver, såvel som hjulpet med praktiske opgaver. Vi vil gerne takke alle jer, som har engageret jer i arbejdet med temanummeret, herunder især Casper Andersen, Janicke S. Kaasa, Laura Skouvig og Johan Östling, samt *Slagmarks* faste redaktion. Vi håber at artiklerne kan inspirere til, at flere idéhistorikere melder sig i debatten om videnshistorie. Vi ser frem til at fortsætte diskussionerne.

Rigtig god læselyst!

Maria Simonsen og Anton Jansson